

Σχολικός Σύμβουλος. Από τη δόμηση στην αναδόμηση.

School Advisor. From construction to deconstruction.

Ευάγγελος Κελεσιδής, Διδάκτορας στην Ιστορία της Εκπαίδευσης. Διευθυντής Σχολείου, ekelesidis@sch.gr

Evangelos Kelesidis, Phd in History of Education. School Principal, ekelesidis@sch.gr

Abstract: The reason for this study was the abolition of the institution of the School Advisor, which began with the best intentions in 1982 and closed its historical cycle in 2018 after a long period of depreciation and deconstruction. It will be attempted to record the course of the institution of the School Advisor and to systemize the public debate for the 36 years of its operation in the educational system through contemporary original sources. The approach that is attempted is historic. Studying these historical sources, emerge six successive periods that have determined the course and outcome of this institution. The first period is the **construction** of the new institution in the early 80's. Its **idealization** follows, as he appeared, almost, as the solution to all the problems of education. However, the period of idealization was followed by a long period of **abandonment** and at the same time the **search for direction**. Since it was not possible to find a direction acceptable by both the State and the teachers, a long period of **depreciation** and deconstruction was followed. So, in 2018, we were led to the **abolition** of the institution, what we call rebuilding here, and the establishment, among other institutions, of the new institution that will replace it, that of the Educational Work Coordinator.

Keywords: School Advisor, Educational Work Coordinator, supervision, coaching

Περίληψη: Αφορμή για την παρούσα μελέτη αποτέλεσε η κατάργηση του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου (εφεξής ΣΣ) που ξεκίνησε με τις καλύτερες προθέσεις το 1982 και έκλεισε τον ιστορικό του κύκλο το 2018 μετά από μια μακρά περίοδο απαξίωσης και αποδόμησής του. Θα επιχειρηθεί να καταγραφεί η πορεία του θεσμού του ΣΣ και να συστηματοποιηθεί η δημόσια συζήτηση τα 36 χρόνια της λειτουργίας του στο εκπαιδευτικό σύστημα μέσα από πηγές της εποχής. Η προσέγγιση που επιχειρείται είναι ιστορική. Μελετώντας τις ιστορικές πηγές, διακρίνονται έξι διαδοχικές περιόδους που καθόρισαν την πορεία και την κατάληξη αυτού του θεσμού. Πρώτη περίοδος είναι η **δόμηση** του νέου θεσμού στις αρχές της δεκαετίας του '80. Ακολουθεί η **μυθοποίησή** του, καθώς εμφανίστηκε, περίπου, ως η λύση σε όλα τα προβλήματα της εκπαίδευσης. Ωστόσο, την περίοδο της μυθοποίησης ακολούθησε η μακρά περίοδος της **εγκατάλειψης** και ταυτοχρόνως της **αναζήτησης κατεύθυνσης**. Εφόσον δεν έγινε κατορθωτό να βρεθεί κατεύθυνση αποδεκτή από την Πολιτεία και τους εκπαιδευτικούς ακολούθησε μια μακρά περίοδος **απαξίωσης** και αποδόμησής του. Έτσι, οδηγήθηκε το 2018 στην **κατάργηση** του θεσμού, αυτό που

ονομάζουμε εδώ αναδόμηση και στη θέσπιση, ανάμεσα σε άλλους θεσμούς, του νέου θεσμού που θα τον αντικαταστήσει, αυτόν του Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου.

Λέξεις κλειδιά: Σχολικός Σύμβουλος, Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου, εποπτεία, καθοδήγηση

Εισαγωγή

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από γραφειοκρατία και συγκεντρωτισμό. Ιστορικά, αυτή η γραφειοκρατική δομή το έχει καταστήσει απόλυτα ελεγχόμενο (Καζαμίας, 1993, σσ 174–5) καθώς το Υπουργείο Παιδείας ρυθμίζει σχολαστικά και ελέγχει κάθε πλευρά του. Το έργο της εποπτείας και του ελέγχου είχε ανατεθεί από τη σύσταση του ελληνικού κράτους στον Επιθεωρητή, στο μακροβιότερο θεσμό στην ιστορία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, ο οποίος αποτελούσε τον πολιτικοϊδεολογικό κρατικό μηχανισμό ελέγχου της κυβέρνησης. Το πλαίσιο ελέγχου των εκπαιδευτικών από τον Επιθεωρητή ήταν πάντοτε πιεστικό, αλλά την περίοδο της δικτατορίας έγινε ιδιαίτερα ασφυκτικό και καταπιεστικό (Ανδρέου & Παπακωνσταντίνου, 1994, σσ 242–3). Είναι φυσικό λοιπόν που μετά τη μεταπολίτευση διατυπώθηκε έντονη κριτική στο θεσμό του Επιθεωρητή (ενδεικτικά μόνο, ΔΟΕ, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, ΟΛΜΕ, 1975, 1978), τον οποίο αναφέρουν ως «δασκαλοφύλακα» (ΔΟΕ, 1981), τονίζουν τη «βεβαρυμμένη κληρονομικότητα» του και τον καταγγέλλουν ως απαράδεκτη ενσάρκωση του πνεύματος της αυταρχικής πολιτείας, της αστυνόμευσης και της αλλοτρίωσης (ΔΟΕ, 1980). Το αίτημα για την κατάργηση του επιθεωρητή συνδέθηκε με τα αιτήματα για εκδημοκρατισμό στην εκπαίδευση, κοινωνική δικαιοσύνη, ισονομία και αξιοκρατία. Υποστηρίζεται συγκεκριμένα πως ο προτεινόμενος, από τις εκπαιδευτικές ομοσπονδίες, διαχωρισμός της διοίκησης από την καθοδήγηση με το θεσμό του ΣΣ είναι στον εκπαιδευτικό χώρο έκφραση και πραγμάτωση του πνεύματος της δημοκρατίας της ελευθερίας, της υπευθυνότητας και της δημιουργίας (ΔΟΕ, 1980, σ 2).

Δόμηση

Το αίτημα του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων των επιθεωρητών είναι αρκετά παλιό. Για πρώτη φορά τέθηκε σε ανώτατο επίπεδο από τον ίδιο τον Υπουργό Παιδείας, Γεώργιο Παπανδρέου, στο Συνέδριο των Επιθεωρητών το 1930 όπου υποστηρίχτηκε ο διαχωρισμός το διοικητικού και καθοδηγητικού έργου. Τέθηκε, επίσης, στο εκπαιδευτικό συνέδριο του εποπτικού προσωπικού που διοργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας το 1949 επί υπουργίας Κων. Τσάτσου (Ανδρέου & Παπακωνσταντίνου, 1994, σσ 270–1). Κατά τη μεταπολίτευση ο διαχωρισμός των αρμοδιοτήτων αποτέλεσε βασικό συνδικαλιστικό αίτημα των εκπαιδευτικών. Με υπομνήματα, ακόμα και αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων των εκπαιδευτικών ομοσπονδιών προτείνουν την αντικατάσταση του Επιθεωρητή από το ΣΣ διότι ο όρος «Επιθεωρητής είναι αναχρονιστικός και δεν ανταποκρίνεται εις το έργο το οποίον δέον να επιτελεί ούτος, εις μίαν εκσυγχρονισμένην παιδείαν» (ΔΟΕ, 1978, σ 3). Ο θεσμός του

Επιθεωρητή ταυτίστηκε στα χρόνια πριν την κατάργησή του με την πιο αναγνωρίσιμη ως τότε διαδικασία αξιολόγησης του εκπαιδευτικού και του έργου του. Την επόμενη περίοδο οι θέσεις που διατυπώνονται τόσο από τη Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας (ΔΟΕ) όσο και από την Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης(ΟΛΜΕ) είναι προς αυτήν την κατεύθυνση. Με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981 ικανοποιείται αυτό το επιτακτικό και πάγιο αίτημα των ομοσπονδιών των εκπαιδευτικών, της ΔΟΕ και της ΟΛΜΕ. Με τον Ν. 1304/82 (ΦΕΚ Α'144) καταργείται ο θεσμός του Επιθεωρητή, διαχωρίζονται οι αρμοδιότητές του, και θεσπίζονται δυο νέοι θεσμοί, ο ΣΣ που αναλαμβάνει την εποπτεία και καθοδήγηση και ο Προϊστάμενος Διεύθυνσης -και Γραφείου Εκπαίδευσης- που αναλαμβάνει τη διοίκηση. Αξίζει εδώ να επισημανθούν οι λόγοι που αναφέρονται στην εισηγητική έκθεση για την αντικατάσταση του θεσμού του Επιθεωρητή. Καταγράφεται λοιπόν ότι, η συνύπαρξη τόσο διοικητικών όσο και καθοδηγητικών καθηκόντων έχει οδηγήσει στην κυριάρχηση της του διοικητικού-ελεγκτικού ρόλου με την πληθώρα και την πειστικότητα των διοικητικών θεμάτων και στην εξασθένιση ως εκμηδένιση του δεύτερου, του συμβουλευτικού – καθοδηγητικού ρόλου. *«Η μονομέρεια αυτή και το όλο υπηρεσιακό κλίμα βαθμιαία καλλιεργούσε την τόσο γνώριμη και συγχρόνως αντιπαθητική στους εκπαιδευτικούς προσωπικότητα του κλειστού στο διάλογο αυταρχικού προϊσταμένου- ενός βασικού γνωρίσματος αρνητικού για την επιτυχή άσκηση των αρμοδιοτήτων ιδίως του καθοδηγητικού αλλά και του σωστού διοικητικού ρόλου»*. Τέλος, επισημαίνεται ότι η κυβέρνηση έρχεται να ικανοποιήσει το πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών καθώς *«επί πολλά χρόνια οι εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων, δια των συλλογικών τους οργάνων, επίμονα επισήμαιναν την πλήρη ανεπάρκεια του θεσμού [...] και ζητούσαν μια δραστική αλλαγή»* (Εισηγητική Έκθεση του Ν. 1304/82). Μελετώντας την αιτιολόγηση για την κατάργηση του θεσμού του επιθεωρητή διαπιστώνεται ότι η κριτική εστιάζει στον αυταρχισμό, την αντιδημοκρατική επικοινωνία και την εσωστρέφεια του σχολείου. Όπως επισημαίνουν οι Απ. Ανδρέου και Γ. Παπακωνσταντίνου, δεν γίνεται καμιά αναφορά στο ουσιαστικό πρόβλημα, πως μέσα από τις διοικητικές αρμοδιότητες των επιθεωρητών ασκούνται και ενισχύονται οι παιδαγωγικές αρμοδιότητες στην κατεύθυνση επιβολής μιας ομοιόμορφης υλοποίησης της σχολικής γνώσης, που επιτρέπει την εγχάραξη της κυρίαρχης ιδεολογίας και την εξουδετέρωση κάθε διαφορετικής προοπτικής(1994, σσ 290–1). Σημαντικό στοιχείο του νέου θεσμού αποτελεί η μετακλητότητά του, καθώς η θητεία του είναι τετραετής και μπορεί να ανανεωθεί ακόμα δύο φορές. Σύμφωνα με τον νέο Νόμο 1304/82 (ΦΕΚ Α'144) και το Π.Δ. 214/84 (ΦΕΚ Α'77) ο ρόλος του ΣΣ περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές διαστάσεις: την *καθοδήγηση*, την *επιμόρφωση* και την *αξιολόγηση* των εκπαιδευτικών.

Μυθοποίηση

Η ικανοποίηση αυτού του πάγιου αιτήματος και η θέσπιση του θεσμού του ΣΣ δημιούργησε υψηλές προσδοκίες για την προοπτική της παιδείας. Ο τόνος δόθηκε από την ίδια την εισηγητική έκθεση του ιδρυτικού νόμου όπου αναφέρεται ότι ο διαχωρισμός των εποπτικών από τις διοικητικές αρμοδιότητες, και η ανάθεσή τους στους σχολικούς συμβούλους, τους

οποίους μάλιστα τους χαρακτηρίζει «*φωτισμένους οδηγούς και συμπαραστάτες του έργου του εκπαιδευτικού*», θα αναβαθμίσει το επίπεδο της παιδείας. Σε άλλο σημείο, τονίζεται πως το σημαντικότερο νέο στοιχείο αυτού του νομοσχεδίου είναι ο θεσμός του ΣΣ, ως στελέχους: α) επιφορτισμένου αποκλειστικά με τις αρμοδιότητες που καθοδηγούν και προάγουν την εκπαιδευτική πράξη, β) που επιλέγεται με αυστηρά ποιοτικά κριτήρια κατάρτισης, ικανοτήτων, εμπειρίας και προσωπικότητας για επιτυχή ανταπόκριση αυτού, ακριβώς, του έργου και γ) που υπηρετεί το έργο αυτό με θητεία, όσο η προσφορά του κρίνεται στον απαιτούμενο υψηλό βαθμό επωφελής (ΥΠΕΠΘ, 1982). Η ικανοποίηση ήταν εμφανής και στη στάση των εκπαιδευτικών όπου μέσα από συνεχή δημοσιεύματα των δύο ομοσπονδιών και των εκπαιδευτικών.

Η ΟΛΜΕ, σε μία από τις συνεχείς αναφορές τονίζει πως η καθιέρωση του θεσμού του ΣΣ, που αποτελούσε παλιό και επίμονο αίτημα του κλάδου, πρέπει να θεωρηθεί μέχρι στιγμής η μεγαλύτερη θεσμική κατάκτηση. Ο νέος θεσμός έρχεται να ικανοποιήσει μια αναμφισβήτητη ανάγκη της σχολικής ζωής, με την εισαγωγή νέου πνεύματος στις σχέσεις των φορέων της εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αγωγής και διδακτικής μεθοδολογίας. [...] Πιστεύουμε ότι θα καταστήσει το σχολείο περισσότερο αποδοτικό, τόσο από πλευράς αγωγής, όσο και από πλευράς γνώσεων (ΟΛΜΕ, 1983, σσ 16–7). Στο ίδιο θετικό κλίμα η ΔΟΕ τόνιζε ότι πρέπει «*να θεωρήσουμε το ΣΣ φίλο, συνεργάτη, και συναγωνιστή στο μεγάλο αγώνα που δίνουμε καθημερινά για σωστή εκπαίδευση των παιδιών του λαού μας*» ενισχύοντας εκ των προτέρων την αποδοχή και δημιουργώντας προσδοκίες για το ΣΣ (ΔΟΕ, 1982, σ 1). Ο πρόεδρος της ΔΟΕ, Μεν. Παπαχρίστος, σε άρθρο του στην εφ. Ελευθεροτυπία (22-12-1983) με τον τίτλο: «*Ο Σχολικός Σύμβουλος ένας θεσμός λαογέννητος*», δηλώνει ότι ο θεσμός αυτός γεννήθηκε μέσα από τα αιτήματα και τους αγώνες του συνδικαλιστικού κινήματος και δεν επιβλήθηκε από πάνω, από την κυβέρνηση. Μέσα από αυτό το άρθρο, επιχειρεί να δώσει απαντήσεις στις αιτιάσεις κάποιων που τους χαρακτηρίζει «*άσπονδους φίλους*», οι οποίοι αναρωτιούνται πώς θα σταθεί ο ΣΣ καθώς είναι απογυμνωμένος από κάθε εξουσία. Υποστηρίζει λοιπόν ότι *η δύναμή του είναι η αποδοχή και η στήριξη των εκπαιδευτικών και όχι οι διοικητικές εξουσίες, οι οποίες κινούνται πέρα και έξω απ' τη λογική και την αναγκαιότητα που επέβαλαν το νέο θεσμό*. Η οπτική του τότε προέδρου της ΔΟΕ ήταν πολύ αισιόδοξη καθώς υποστήριζε πως η θέσπιση του ΣΣ ήρε την καταπίεση στη συγκεκριμένη έκφρασή της και απελευθέρωσε τις δημιουργικές δυνάμεις του δασκάλου. «*Με την άρση αυτού του καταπιεστικού θεσμού, αυτής της δαμόκλειας σπάθης, από το κεφάλι του δασκάλου, και παράλληλα με την θεσμοθέτηση του ΣΣ. εμείς βλέπουμε ότι ανοίγονται προοπτικές, για ένα δημοκρατικό ανοιχτό στην κοινωνία σχολείο, όπου το σχολείο αυτό, δεν θα είναι μια μηχανισμός αναπαραγωγής της ιδεολογίας, της άρχουσας τάξης*» (Παπαχρίστος, 1983, σ 14).

Στα συμπεράσματα του 1^{ου} Πανελληνίου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου, που ολοκληρώθηκε στις 29 Μαΐου 1983, καταγράφονται οι προσδοκίες από το ΣΣ εν όψει της στελέχωσης του νέου θεσμού. Εκεί λοιπόν τονίζεται, ανάμεσα σε άλλα, πως ο θεσμός του ΣΣ αποτελεί *βαθιά αλλαγή της εκπαιδευτικής πραγματικότητας που θα μπορέσει να συνεισφέρει στον εκδημοκρατισμό του Σχολείου ως περιεχόμενο, οργάνωση ζωή και λειτουργία τη διαμόρφωση*

ελεύθερων, υπεύθυνων, δημοκρατικών και δημιουργικών ανθρώπων και πολιτών και συνακόλουθα στον εκδημοκρατισμό, το μετασχηματισμό και την προκοπή της ελληνικής κοινωνίας. Υποστηρίζεται, μάλιστα, πως μπορεί να συντελέσει ουσιαστικά στη μορφωτική-πολιτιστική-κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη του λαού μας. Και καταλήγει τονίζοντας πως ο θεσμός του ΣΣ σημαίνει αλλαγή στις διαπροσωπικές σχέσεις του Σχολείου, των λειτουργών και των μαθητών του με την κοινωνία και τους αρμόδιους φορείς και συνεργασία για την ανάπτυξη της συνείδησης και των έργων του ομαδικού δημοκρατικού πνεύματος(ΔΟΕ, 1983, σ 43).

Οι ελπίδες και οι υψηλές προσδοκίες είναι διάχυτες σε όλα τα κείμενα της εποχής. Δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί βέβαια πως σε κάθε αναφορά παρουσιάζεται και μια ακόμα θετική διάσταση του νέου θεσμού και μάλιστα πριν ακόμα στελεχωθεί και τεθεί σε λειτουργία. Το Υπουργείο Παιδείας, θέλοντας να ενισχύσει το κύρος του νέου θεσμού αποδίδει στους Σχολικούς Συμβούλους το βαθμό του παρέδρου με θητεία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για τη διάρκεια της θητείας τους καταβάλλοντας τις αντίστοιχες αποδοχές (Ν. 1566/85, ΦΕΚ Α' 167, άρθρο 57 παρ. 2) ο οποίος είναι ανώτερος στην ιεραρχία της διοίκησης.

Με τον Ν 1566/85 (άρθρο 29, παρ. 2) ορίζεται η συμμετοχή των ΣΣ στο διδακτικό, παιδαγωγικό και διοικητικό προσωπικό των νεοϊδρυθέντων Περιφερειακών Επιμορφωτικών Κέντρων (ΠΕΚ) επιχειρώντας να δοθεί ώθηση στον επιμορφωτικό του ρόλο.

Και από τον επιστημονικό χώρο οι προσδοκίες ήταν πολύ υψηλές. Οι εκτιμήσεις που διατυπώνονταν ήταν πως η έλευση του ΣΣ στο εκπαιδευτικό σύστημα θα λειτουργούσε ως *κυματοθραύστης που θ' ανακόψει την ενδεχόμενη κρατική αυθαιρεσία απέναντι στον εκπαιδευτικό, αλλά και την αυθαιρεσία ατόμων ή ομάδων της κοινότητας απέναντι στο δάσκαλο και τον καθηγητή*(Τζάνη, 1986, σ 25)θα απελευθέρωνε τις δημιουργικές δυνάμεις των εκπαιδευτικών ώστε να αξιοποιηθούν με τον καλύτερο τρόπο, θα αντιμετώπιζε από κοινού με το δάσκαλο όλα τα προβλήματα και τις δυσκολίες της εκπαιδευτικής πράξης και θα αναβάθμιζε την εκπαίδευση συνολικά(Ανδρέου, 1986; Κακριδής, 1983; Ξανθάκου-Νίκα, 1985; Παπανικολάου, 1983; Τριλιανός, 1986; Φράγκος, 1983). Ο Χρ. Φράγκος ήταν ο πρώτος που επεσήμανε τον υπαρκτό κίνδυνο να μην μπορέσει ο νέος θεσμός να προσφέρει τα αναμενόμενα ιδίως στην προσχολική και δημοτική εκπαίδευση από την οποία περνούν υποχρεωτικά όλα τα παιδιά του λαού μας και όπου διαμορφώνονται οι βασικές ψυχικές και κοινωνικές στάσεις αν απλώς γίνει μύθος ή ένα απλό σύμβολο (1983, σ 262).

Εγκατάλειψη

Το Δεκέμβριο του 1983 ολοκληρώνονται οι διαδικασίες επιλογής των νέων στελεχών που θεσπίστηκαν με τον Ν. 1304/82 (με την πράξη 16/1983 του ΑΚΥΣΔΕ) και πραγματοποιείται το 1^ο εισαγωγικό σεμινάριο τριών εβδομάδων για τους νέους ΣΣ από 9 έως 27 Ιανουαρίου 1984. Μετά από αυτήν την πρώτη περίοδο ευφορίας ακολούθησε μια περίοδος απραξίας και ατολμίας. Οι αισιόδοξες προσδοκίες για την προσφορά του νέου θεσμού δεν συνοδεύτηκαν

από διαδικασίες οργάνωσης και υποστήριξής του. Αντιθέτως, τα σημάδια εγκατάλειψης του θεσμού εμφανίστηκαν πολύ νωρίς.

Θα πρέπει να τονισθεί εξ αρχής ότι το ζήτημα της εφαρμογής μιας πολιτικής είναι ένα εντελώς διαφορετικό ζήτημα από τη διαμόρφωση και τη νομοθετική της έκφραση (Hill & Hure, 2009, σ 7; O’Toole, 1995; Van Meter & Van Horn, 1975, σ 447; Κελεσιδής, 2015, σσ 81–91). Είναι σημαντικό επίσης να αναφερθεί ένα, προφητικό ίσως, απόσπασμα από το Διδασκαλικό Βήμα (ΔΒ) που είχε δημοσιευτεί μαζί με τον ιδρυτικό νόμο το 1982. Θεωρεί ότι η θέσπιση του θεσμού του ΣΣ είναι μεγάλη κατάκτηση, αλλά δεν φτάνει μόνο η θεσμοθέτησή του. Και συνεχίζει, υποστηρίζοντας πως *όσο κι αν θεωρητικά ο νέος θεσμός είναι άριστος, η επιτυχία του θα κριθεί από τα αποτελέσματα που θα προκύψουν με την εφαρμογή του στην πράξη* (ΔΟΕ, 1982). Το ίδιο επισημάνθηκε από τον Χρ. Φράγκο, στο 1ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο της ΔΟΕ, ο οποίος μεταξύ άλλων τόνισε πως τα νομοθετήματα δεν αποτελούν παρά αρχή πράξης και όχι την ολοκλήρωσή της. Το νομοθέτημα για να γίνει πράξη και να έχει αποτελέσματα χρειάζεται να πραγματοποιηθούν πολλές αλλαγές στον εκπαιδευτικό χώρο (Φράγκος, 1983, σ 263). Αλλαγές που απ’ ότι φαίνεται δεν έγιναν.

Ενάμισι χρόνο μετά τη θέσπιση του θεσμού και έξι μήνες μετά την τοποθέτησή των ΣΣ δημοσιεύτηκε το ΠΔ 214/1984 (ΦΕΚΑ’ 77) που εξειδικεύει τα καθήκοντα τους. Τα καθήκοντα αυτά αναπτύσσονται στις 13 παραγράφους του ΠΔ και συνοψίζονται στην συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, στην επιμόρφωση και στην επιστημονική-παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, στην εποπτεία των σχολικών μονάδων και των βιβλιοθηκών και στη συμμετοχή τους στη διαδικασία αξιολόγησης των εκπαιδευτικών σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

Η λειτουργία του νέου θεσμού, παρά τη θερμή υποδοχή, δεν ήταν ανέφελη ούτε χωρίς προβλήματα. Η δυαρχία στην εκπαίδευση δημιούργησε τριβές καθώς είναι αδύνατο να υπάρξει διακριτή διαχωριστική γραμμή μεταξύ της εποπτείας και της διοίκησης. Αυτές οι δυο λειτουργίες δεν είναι αυτόνομες, αλλά αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοσυμπληρούμενες (Γιοκαρίνης, 2000, σσ 30–31). Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ως κατεξοχήν συγκεντρωτικό, δυσκολεύεται να επιτρέψει τη λειτουργία δομών που δεν ελέγχονται απολύτως στη λειτουργία τους. Ο ρόλος του ΣΣ στο εκπαιδευτικό σύστημα συσχετίζεται με τη διοίκηση και είναι, σύμφωνα με την Χρ. Παπαβασιλείου, ένας δευτερεύων, ένας «ετεροκαθοριζόμενος» ρόλος (2008, σσ 170–2). Στο συνδικαλιστικό όργανο της Δ.Ο.Ε., το Διδασκαλικό Βήμα καταγράφονται αναφορές για φαινόμενα «*χρήσης εξουσίας*», που παρατηρήθηκαν από τους Σχολικούς Συμβούλους, τα οποία έρχονται σε αντίθεση με «*την απαίτηση του κλάδου να μείνει και να αναπτυχθεί ο νέος αυτός θεσμός στη βάση του απελευθερωτικού χαρακτήρα*» (ΔΟΕ, 1986) όταν αναλάμβανε κάποιες πρωτοβουλίες. Αυτήν την ιδιαιτερότητα επεσήμανε ο Απ. Ανδρέου υποστηρίζοντας πως για να απελευθερωθεί ο εκπαιδευτικός και να αναβαθμιστεί η ποιότητα της παιδείας, ώστε να πάψει να αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία, θα πρέπει να γίνουν ευρύτερες αλλαγές και οπωσδήποτε να τροποποιηθεί ο ρυθμιστικός και παρεμβατικός ρόλος της γραφειοκρατίας. Το υπάρχον

διοικητικό σύστημα της εκπαίδευσης αποβλέπει στην ομοιογένεια όλων των σχολικών μονάδων και δυσκολεύει τη διαφοροποίηση. Το νομικό αυτό πλαίσιο μέσα από ορισμούς και περιορισμούς θέλει τον εκπαιδευτικό εκτελεστή των οδηγιών των προϊσταμένων του, χωρίς καμιά δυνατότητα παρέκκλισης ή επιλογής (Ανδρέου, 1983, 1984). Το καλοκαίρι του 1982 εκδίδονται νέα αναλυτικά προγράμματα (ΠΔ 583/82 – ΦΕΚ Α' 107) και κυκλοφορούν τα νέα βιβλία τα οποία μαζί με το βιβλίο του δασκάλου κατευθύνουν το δάσκαλο στη διδασκαλία του. Η εγκύκλιος του Υφ. Παιδείας, Π. Μώραλη, που εκδόθηκε στις 11-10-82 υπενθυμίζει το δεσμευτικό χαρακτήρα της χρήσης του βιβλίου του δασκάλου. Αναφέρει συγκεκριμένα πως «η σωστή εφαρμογή του νέου Α.Π. με βάση το βιβλίο του μαθητή και οδηγό το βιβλίο του δασκάλου είναι μια αυτονόητη απαίτηση. Μόνο έτσι είναι δυνατόν να ελεγχθούν στην πράξη, από τη συνολική εικόνα των αποτελεσμάτων στα σχολεία της χώρας...» (Βουγιούκας, 1985, σ 23). Ο ίδιος ο Αρ. Βουγιούκας με μια δόση υπερβολής τονίζει «ιδιαίτερα το βιβλίο του δασκάλου οι εκπαιδευτικοί πρέπει να το έχουν αν είναι δυνατόν κάτω από το προσκέφαλό τους και να το συμβουλεύονται συνέχεια» (ό.π. σ 22). Σε άλλη συνέντευξη του ξεκαθαρίζει πως «η κυβέρνηση χαράσσει την εκπαιδευτική της πολιτική. Το υπουργείο παιδείας υλοποιεί αυτή την πολιτική με μια σειρά θεσμικά μέτρα. [...] Τα βιβλία του δασκάλου, που τα συνοδεύουν, δίνουν τις κατευθυντήριες γραμμές και τα πλαίσια του μαθήματος στο σύνολό του, και έπειτα παρακολουθούν βήμα προς βήμα το βιβλίο του μαθητή, υποδεικνύοντας τις απαραίτητες διδακτικές ενέργειες και μαθητικές δραστηριότητες για την επίτευξη του συγκεκριμένου κάθε φορά στόχου» (Βουγιούκας, 1983). Καθώς λοιπόν οι κατευθυντήριες γραμμές και η εποπτεία βασίστηκε λεπτομερώς στα βιβλία εξέλιπε ο αυστηρός καθοδηγητικός ρόλος του Επιθεωρητή καθιστώντας το ΣΣ στον τομέα της εποπτείας και καθοδήγησης μη απαραίτητο. Αυτό ακριβώς τόνιζε εκείνη την περίοδο ο Γ. Μαυρογιώργος, υποστηρίζοντας πως φορείς άσκησης του ελέγχου δεν είναι πλέον πρόσωπα ούτε προκύπτει ο έλεγχος αυτός από την ιεραρχική διάκριση των θέσεων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ο τεχνικός έλεγχος ενσωματώνεται στην ίδια την τάξη της διδασκαλίας και έχει προσδιοριστεί από «ειδικούς» σε επιμέρους δραστηριότητες, σε συγκεκριμένους στόχους που επιδιώκονται με συγκεκριμένες μεθόδους και συγκεκριμένο ρυθμό. Παρ' όλο λοιπόν που καταργήθηκαν οι αυταρχικές και συμμορφωτικές πρακτικές του Επιθεωρητή με τους αυστηρούς ελέγχους και την καταγραφή της «πορείας» διδασκαλίας, «δραστηριοποιήθηκε ο τεχνικός έλεγχος ενσωματωμένος στα ίδια τα βιβλία, πιο αποτελεσματικός και πιο συμμορφωτικός» (Μαυρογιώργος, 1985, σσ 30–1). Εφόσον λοιπόν ο εποπτικός-καθοδηγητικός και συνάμα απελευθερωτικός ρόλος του ΣΣ κατέστη στα μάτια των δασκάλων μη απαραίτητος, πώς θα μπορούσε ο νέος θεσμός να καταστεί λειτουργικός και ποια στοιχεία από τις αρμοδιότητές του θα τον καθιστούσαν χρήσιμο στο εκπαιδευτικό σύστημα;

Το Νοέμβριο του 1987, λίγο πριν ολοκληρωθεί η πρώτη θητεία διοργανώθηκε ημερίδα με πρωτοβουλία της ΔΟΕ και τίτλο «Προβλήματα ΣΣ - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους» στην οποία κλήθηκαν οι Σχολικοί Σύμβουλοι να εκφράσουν τις εμπειρίες τους από την πρώτη εφαρμογή του θεσμού. Στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε αναδείχθηκαν σημαντικά ζητήματα που αφορούσαν στη λειτουργία του θεσμού. Ο ίδιος ο πρόεδρος της ΔΟΕ, Χριστ. Κορυφίδης, υποστήριξε στην αρχική του τοποθέτηση πως ο θεσμός αντιμετωπίζει εμπόδια

και ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι σχέσεις ΣΣ και δασκάλων χαρακτηρίζονται απαράδεκτες από την Ομοσπονδία. Από τις τοποθετήσεις των ΣΣ αναδείχτηκαν μια σειρά από υπαρκτά προβλήματα τα οποία υποβαθμίζουν το νέο θεσμό. Τα προβλήματα αυτά μπορούν να καταγραφούν σε πέντε κατηγορίες που αφορούν τη στήριξη από την Πολιτεία(Κελεσιδης, 2015, σσ 447–450):

- Το ζήτημα της στέγασης. Τέσσερα χρόνια μετά και υπήρχαν ακόμα σχολικοί σύμβουλοι που δεν είχαν γραφείο ή «φιλοξενούνταν» σε βοηθητικούς χώρους ή «στοιβάζονταν» σε ακατάλληλους χώρους που τους παραχωρούσαν οι Προϊστάμενοι Γραφείων Εκπαίδευσης μετά από ικεσίες.
- Το ζήτημα της γραμματειακής και υλικοτεχνικής υποστήριξης.
- Το ζήτημα των αρμοδιοτήτων και των σχέσεων με τα όργανα της διοίκησης, με τα συνδικαλιστικά όργανα αλλά και τους εκπαιδευτικούς. Οι αποφάσεις σε πολλά θέματα λαμβάνονταν χωρίς την άποψη των ΣΣ ακόμα και για θέματα της αρμοδιότητάς τους. Υπήρχαν εκπαιδευτικοί που δεν δέχονταν τους σχολικούς συμβούλους στην τάξη τους ή δίδασκαν με τα παλιά βιβλία.
- Το ζήτημα της αξιολόγησης, για το οποίο πολλοί Σχολικοί Σύμβουλοι ζήτησαν να εκδοθούν το ταχύτερο δυνατό, τα προεδρικά διατάγματα και οι υπουργικές αποφάσεις για την αξιολόγηση όλων των βασικών συντελεστών παραγωγής εκπαιδευτικού έργου.
- Άλλα υπηρεσιακά θέματα (μεταθέσεις, τοποθετήσεις, μετακινήσεις κλπ) (ΔΟΕ, 1987)

Ένα θέμα που επισημάνθηκε από πολλούς Σχολικούς Συμβούλους ήταν ότι σε όλα τα θέματα που ανέκυπταν μεταξύ ΣΣ και εκπαιδευτικών, η στάση της ΔΟΕ ήταν *μεροληπτική υπέρ των εκπαιδευτικών και κατά των ΣΣ*(ενδεικτικά μόνο Βαλσαμόπουλος, 1987; Παπαδάκης, 1987; Τζανακάκης, 1987; Χουρσούτογλου, 1987; Χριστάκης, 1987). Υποστηρίχθηκε δε, από κάποιους, ότι ακόμα και η ΔΟΕ και τα πρωτοβάθμια συνδικαλιστικά όργανα, παρά την αρχική στήριξη, εγκατέλειψαν και δεν στήριξαν αποτελεσματικά το θεσμό του ΣΣ αυτήν την πρώτη και κρίσιμη περίοδο(Κοτσιώνης, 1987; Πάντος, 1987). Αυτό που διαφάνηκε τελικά από τις τοποθετήσεις είναι ότι ο ΣΣ συνθλίβεται ανάμεσα στις συμπληγάδες πέτρες, της Διοίκησης και του Συνδικαλισμού (Παπαδάκης, 1987, σ 23). Όλα αυτά τα πρώτα χρόνια έγινε από τη μία μεριά προσπάθεια στήριξης και ενίσχυσης του διοικητισμού και από την άλλη μεριά προσπάθεια παραγκωνισμού και δολιοφθοράς του ΣΣ τόσο από το Υπουργείο όσο και από την Ομοσπονδία (Βαλσαμόπουλος, 1987, σ 35; Γλένης, 1987, σ 62; Μπαλάνος, 1987, σ 15; Τζανακάκης, 1987, σ 18; Χουρσούτογλου, 1987, σ 20). Αυτό που διαφαίνεται λοιπόν είναι ότι τα τέσσερα αυτά πρώτα χρόνια ο ΣΣ στηρίχθηκε σε ατομικές πρωτοβουλίες και λειτούργησε με αυτοσχεδιασμούς και μέσα στην εγκατάλειψη (Μπαλάνος, 1987, σ 13; Παπαδάκης, 1987, σ 22).

Αυτήν την πρώτη περίοδο της «παθητικής» εγκατάλειψης την ακολούθησε η περίοδος της «ενεργητικής» απαξίωσης (1990-92) όπου καταγράφονται για πρώτη φορά απόψεις για κατάργηση ή αλλαγή του θεσμού. Ο πρώτος υπουργός παιδείας της κυβέρνησης της «Νέας Δημοκρατίας» (1990- 1993), Β. Κοντογιαννόπουλος αρχικά επιχείρησε την κατάργηση του

θεσμού, όπως είχε δηλώσει μέσα στη Βουλή κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου τον Οκτώβριο του 1982. Ακολούθως πρότεινε αλλαγή του θεσμού υιοθετώντας την ονομασία «Εκπαιδευτικός Σύμβουλος» αντί του «Σχολικού Συμβούλου» που συμβόλιζε την προηγούμενη περίοδο, τοποθετώντας τον ως βασικό στέλεχος των Κέντρων Υποστήριξης Εκπαιδευτικού Έργου (Κ.Υ.Ε.Ε.) (Ανδρέου & Παπακωνσταντίνου, 1994, σσ 315–16). Τελικά οι ΣΣ δεν καταργήθηκαν αφού ο διάδοχος του Γ. Σουφλιάς, που ανέλαβε τον Απρίλιο του 1990 εν μέσω μεγάλης αναταραχής, επέλεξε για πολιτικούς λόγους να συνεχίσει το θεσμό για να καθυστερήσει η εκπαιδευτική κοινότητα, αφού η διεκυστήριδα εξουσίας μεταξύ Υπουργείου και εκπαιδευτικής κοινότητας δε θα μπορούσε να επιτρέψει την επιστροφή στο παρωχημένο σχήμα του επιθεωρητισμού. Ωστόσο, και στο θεσμικό επίπεδο σε σχέση με τα υπόλοιπα στελέχη της εκπαίδευσης δόθηκε το πρώτο μήνυμα απαξίωσης. Τη στιγμή που η ίδια κυβέρνηση καταργεί τη δυνατότητα επανάκρισης και συνέχισης της θητείας των σχολικών συμβούλων (άρθρο 8 του Ν. 1966/1991), θεσπίζει διαδικασίες μονιμοποίησης των διοικητικών στελεχών μετά από τριετή επιτυχή παραμονή στη θέση τους και τη δυνατότητα προαγωγής μόνιμου διευθυντή σχολικής μονάδας (άρθρα 3, 4 και 5 του 2043/1992).

Αναζήτηση κατεύθυνσης

Εφόσον δεν καταργήθηκε ο θεσμός και ο καθοδηγητικός ρόλος του ήταν περιορισμένος, γίνονται προσπάθειες να αξιοποιηθεί ο εποπτικός του ρόλος. Επιχειρείται, ανεπιτυχώς, τρεις φορές από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ η έκδοση ΠΔ για την αξιολόγηση, το 1984 (Διδασκαλικό Βήμα 957/Νοέ.84 Έκτακτη έκδοση), το 1985 (Διδασκαλικό Βήμα 969/Σεπτ.85) και το 1988 (Διδασκαλικό Βήμα 1005/Σεπτ.88). Το ζήτημα της αξιολόγησης είναι ένα ζήτημα το οποίο έρχεται και επανέρχεται τις επόμενες δεκαετίες. Τελικά το 1993 εκδίδεται από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας το ΠΔ 320/93 (ΦΕΚ Α' 138) το οποίο ρυθμίζει το εκκρεμές ζήτημα της αξιολόγησης. Για πρώτη φορά μετά την κατάργηση του επιθεωρητή θεσπίζεται να αναλάβει ο ΣΣ την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Αντίθετες με αυτήν την προοπτική εμφανίστηκαν τόσο η ΔΟΕ (1990, 1991) όσο και η ΟΛΜΕ (1993a, 1993b), χαρακτηρίζοντας την, «καταστρεπτική για το θεσμό του ΣΣ» διότι «ο θεσμός του ΣΣ χάνει τον παιδαγωγικό-επιστημονικό-συμβουλευτικό του ρόλο και μετατρέπεται σε ελεγκτή του εκπαιδευτικού και του σχολείου». Έτσι κι αλλιώς η θέση του ΣΣ στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν ήταν ισχυρή, ωστόσο, κάθε φορά που επιχειρούνταν να συνδεθεί με την αξιολόγηση αποδυναμώνονταν κι άλλο.

Αργότερα για άλλη μια φορά θεσπίζεται, από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αυτή τη φορά, η αξιολόγηση με τον Ν. 2525/97 (ΦΕΚ Α' 188) όπου, σύμφωνα με το άρθρο 8, παρ. 4, ο ΣΣ έπρεπε να συντάσσει αξιολογική έκθεση για θέματα που αφορούσαν στην επιστημονική και στη διδακτική επάρκεια του εκπαιδευτικού. Οι νέες ρυθμίσεις για την αξιολόγηση οδήγησαν σε αποδιοργάνωση και σύγχυση στην εκπαίδευση, παρά την πρόθεση να ενισχυθεί ο ρόλος των στελεχών και να αναβαθμιστεί ο ρόλος του ΣΣ, αφού θα αξιολογούσε τον εκπαιδευτικό (Παναγόπουλος, 2012, σσ 60–1). Ωστόσο, και αυτές οι ρυθμίσεις δεν εφαρμόστηκαν και καταργήθηκαν από τον Ν. 2986/2002 (ΦΕΚ Α' 24) σύμφωνα με τον οποίο προβλέπονταν η

αξιολόγηση του «εκπαιδευτικού έργου» με στόχο τη βελτίωση και την ποιοτική αναβάθμιση όλων των συντελεστών της εκπαίδευσης.

Με τον ίδιο νόμο προβλέπεται για πρώτη φορά επίσημα γραμματειακή στελέχωση του γραφείου του ΣΣ, προσφέροντας στήριξη στην οργάνωση του έργου του. Το ΠΔ 201/98 (ΦΕΚ Α' 161) καθόριζε με περισσότερη λεπτομέρεια τις επιμορφωτικές δυνατότητες του ΣΣ και τις διαδικασίες τους, αναβαθμίζοντας τον επιμορφωτικό του ρόλο. Λίγο αργότερα εκδίδεται και η Υπουργική Απόφαση Φ.353.1/324/105657/Δ1/02 (ΦΕΚ Β' 1340/16-10-02), γνωστή ως καθηκοντολόγιο, με την οποία εξειδικεύονται τα ειδικότερα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες του κάθε στελέχους της εκπαίδευσης. Είναι, ίσως, οι πιο απτές προσπάθειες να αποκτήσει συγκεκριμένο ρόλο ο θεσμός και να βρει τη θέση του στο εκπαιδευτικό σύστημα. Φαίνεται όμως ότι δεν ήταν αρκετές, καθώς χρειάστηκαν 20 χρόνια για να ρυθμιστούν ζητήματα που έπρεπε να γίνουν από την αρχή.

Έτσι, εκείνη η αρχική ανεπιφύλακτη υποστήριξη στον ΣΣ έδωσε τη θέση της στην αμφισβήτηση, την κριτική και την απογοήτευση που καταγράφηκε ως «κρίση» του θεσμού από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του. Το ότι ο θεσμός δεν λειτούργησε όπως τον δημιούργησαν οι εμπνευστές του έγινε φανερό από τα πρώτα χρόνια. Ο Θεόφραστος Γέρου (1989), από τους πρωτεργάτες, υποστήριξε ότι ο θεσμός περνά κρίση. Και επέρριψε σε όλους ανεξαιρέτως τις ευθύνες: στο Υπουργείο Παιδείας για τις ολιγωρίες, στους Υπουργούς για προσωπική πολιτική, στους διοικητικούς προϊσταμένους που εύκολα βρήκαν τα γνώριμα «μονοπάτια», οι ίδιοι οι ΣΣ που δεν εκτίμησαν όσο έπρεπε την αλλαγή και εγκατέλειψαν την προσπάθεια, αλλά και στους εκπαιδευτικούς που με το ωφελμιστικό πνεύμα που τους κατέχει, διέκριναν αμέσως ποιος τους χρειάζεται άμεσα, ποιον έχουν περισσότερο ανάγκη ανάμεσα στους δύο. Προϊόντος του χρόνου τα συμπτώματα της «κρίσης» εκφράστηκαν με την αλλαγή της στάσης και του κλίματος της εκπαιδευτικής κοινότητας απέναντι στη θεσμική λειτουργία της εποπτείας, αλλά και την αναβάθμιση των πολιτικών προτεραιοτήτων προς τη διοίκηση της εκπαίδευσης με ταυτόχρονη υποχώρηση σε ζητήματα καθοδήγησης (Βελιτσός, 2016, σ 58). Έτσι σε πολλές έρευνες οι εκπαιδευτικοί ασκούν κριτική στη δομή, τη φιλοσοφία και την αποδοτικότητα του ΣΣ (Βαγενάς, 2001; Κόπτης, Μητροπούλου, & Λαλούτσου, 2005; Παμουκτσόγλου, 2000).

Απαξίωση

Η απαξίωση του θεσμού από την Πολιτεία λειτούργησε ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Αφενός η χρόνια εγκατάλειψη και έλλειψη υποστήριξης στο παιδαγωγικό και επιμορφωτικό του έργο και αφετέρου η έλλειψη σαφούς κατεύθυνσης λειτούργησαν αρνητικά για το κύρος του θεσμού. Η επαναλαμβανόμενη προσπάθεια από την πλευρά της Πολιτείας να λειτουργήσει ο ΣΣ ως αξιολογητής του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών αποδυσμάμωνε το ρόλο του, τόσο από την πλευρά της Πολιτείας όσο και των εκπαιδευτικών. Σε κάθε τέτοια προσπάθεια ο ΣΣ απαξιωνόταν, ως υποστηρικτικός θεσμός, καθώς επανέρχονταν οι μνήμες του «επιθεωρητισμού». Η πιο προωθημένη προσπάθεια αξιολόγησης

υλοποιήθηκε με το ΠΔ 152/2013 (ΦΕΚ Α' 240) με το οποίο πραγματοποιήθηκε η αξιολόγηση των Διευθυντών Εκπαίδευσης και των ΣΣ τον Αύγουστο του 2014, ενώ ξεκίνησε και η αξιολόγηση των Διευθυντών Σχολικών Μονάδων. Στην διαδικασία αξιολόγησης των τελευταίων εμπλέκονταν τόσο ο διοικητικός όσο και ο παιδαγωγικός προϊστάμενός του, δηλαδή ο Διευθυντής Εκπαίδευσης και ο ΣΣ αντίστοιχα, οι οποίοι είχαν την ευθύνη υλοποίησης των προκαταρκτικών ενεργειών διοργανώνοντας ενημερωτικές συναντήσεις με τους Διευθυντές Σχολείων, τον Νοέμβριο του 2014. Σε αυτές τις ενημερωτικές συναντήσεις αντέδρασαν, όπως συνέβαινε διαχρονικά, τα συνδικαλιστικά όργανα και εν τέλει μετά την κυβερνητική αλλαγή τον Ιανουάριο του 2015 σταμάτησε η διαδικασία. Μια διαδικασία που η αποτυχία ήταν ήδη προδιαγεγραμμένη (Κατσαρός, Κελεσιδής, Κελεσιδής, & Μανάφη, 2014) και η κατάργησή της είχε ανακοινωθεί προεκλογικά από ΣΥΡΙΖΑ, το κόμμα που ήταν πρώτο στις δημοσκοπήσεις (esos, 2014). Το γεγονός της συμμετοχής των ΣΣ, μαζί με τους Διευθυντές Εκπαίδευσης, στις προκαταρκτικές ενέργειες της αξιολόγησης κλόνισε έντονα το θεσμό του ΣΣ στον εκπαιδευτικό κόσμο όπως φαίνεται από τα σχόλια της εποχής¹. Σχόλια όμως που δεν είχαν αποδέκτες τους Διευθυντές Εκπαίδευσης γεγονός που εξηγείται σύμφωνα με την ερμηνεία για την ωφελμιστική συμπεριφορά, που διατυπώθηκε από τον Θ. Γέρου αρκετές δεκαετίες νωρίτερα (1989).

Όλο το μοτίβο εμπλοκής του ΣΣ στην αξιολόγηση, που αναπτύχθηκε παραπάνω, φανερώνει ότι το Υπουργείο Παιδείας ποτέ δεν έπαψε να προσπαθεί να αναθέσει σε αυτό το στέλεχος την παιδαγωγική αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και του εκπαιδευτικού. Δείχνει καθαρά ότι αν δεν εκπληρώνει τα καθήκοντα της εποπτείας-αξιολόγησης δεν μπορεί να έχει ιδιαίτερο ρόλο στο οργανωτικό σχήμα της εκπαίδευσης. Αντιθέτως οι εκπαιδευτικοί, δια των συνδικαλιστικών τους ενώσεων, υποστήριζαν πως δεν μπορεί να είναι αποδεκτός ο εποπτικός-αξιολογικός του ρόλος. Κατά τη διάρκεια της 84^{ης} Γενικής Συνέλευσης της ΔΟΕ υποστηρίζεται πως πρέπει να επανεκτιμηθεί και να συζητηθεί ο ρόλος του ΣΣ, για να δούμε πραγματικά αν ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες και αν θα πρέπει να επανεξεταστούν τα χαρακτηριστικά τα οποία έχει σήμερα, τα οποία δεν είναι τίποτα άλλο από χαρακτηριστικά επιθεωρητισμού (Ανθόπουλος, 2015, σ 50). Με άλλα λόγια, αν η Πολιτεία επιμένει να προσθέσει και τον εποπτικό-αξιολογικό ρόλο στο θεσμό, τότε δε γίνεται αποδεκτός κανένας ρόλος του.

Η αποδόμηση όμως έγινε και με άλλους τρόπους.

Η συχνή και επαναλαμβανόμενη αλλαγή των νόμων επιλογής με τα κριτήρια των στελεχών σε κάθε νέα θητεία, για την αναζήτηση των «καλύτερων και πιο άξιων» δημιούργησε την

¹ «Καλό είναι η ΔΟΕ και η ΟΛΜΕ να καταθέσουν μαζικές αγωγές κατά των στελεχών της εκπαίδευσης ονομαστικά, γιατί υπάρχει και το ποινικό κομμάτι στην υπόθεση. Σ' αυτήν την χώρα μόνο τα δικαστήρια μπορούν να μας σώσουν!» (σχόλιο στο esos, **Αξιολογούμενος**, 23 Αυγ 2014 09:48, <https://www.esos.gr/arthra/axiologisi-ekpaideytikon-daskalon-kauhghton-protobathmias-deyterobathmias-ekpaideyshi-sygyxyshepikratei-sthn-ajjiologhsh-stelexvn-ths-ekpaideyshs>)

«Ας μην ξεχνάμε ότι οι σχ σύμβουλοι ήταν πανέτοιμοι να αξιολογήσουν, επιμορφώθηκαν σχετικά, και θα αξιολογούσαν τους 4 από τους 5 τομείς αξιολόγησης των εκπαιδευτικών». (σχόλιο στο esos, **geo**, 16 Απρ 2015 17:46, <https://www.esos.gr/arthra/37859/parateinetai-i-thiteia-ton-sholikon-symvoylon>)

εντύπωση ότι κάθε φορά αυτή που επιλέγονταν ήταν φίλα προσκείμενοι προς την εκάστοτε κυβέρνηση, οπότε δεν ήταν αποδεκτοί. Είναι χαρακτηριστικό ότι από την δημιουργία του θεσμού το θεσμικό πλαίσιο που ορίζει τις διατάξεις για την επιλογή των ΣΣ έχει αλλάξει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, δεκατρείς (13) φορές² και άλλες τρεις³ έγιναν τροποποιήσεις σε επιμέρους ζητήματα σχετικά με τη διαδικασία επιλογής τους μέχρι και το 2018! Σε σχετική έρευνα, τα κριτήρια επιλογής χαρακτηρίζονται πολιτικά-κομματικά γεγονός που καθιστά την επιλογή του αναξιοκρατική με άμεση συνέπεια τη μείωση του κύρους του και φυσικά τη μείωση της δυνατότητας προσφοράς βοήθειας στο δάσκαλο (Κόπτσης, 2006).

Αλλά και οι παρατάσεις της θητείας τους φαίνεται να επιδρούν αρνητικά στο κύρος του θεσμού. Η θητεία των ΣΣ που επελέγησαν το 2012, και έληξε το καλοκαίρι του 2015, παρατάθηκε επανειλημμένως με νομοθετικές ρυθμίσεις⁴ πλήττοντας το κύρος του⁵, ειδικά καθώς μεσολάβησε μια διετής θητεία των διευθυντών σχολικών μονάδων. Προφανώς βεβαίως οι παρατάσεις ήταν πολιτική επιλογή της κυβέρνησης και δεν μπορεί να αποδοθεί στους ίδιους. Στους Σχολικούς Συμβούλους θα πρέπει να αποδοθεί η ευθύνη για την εκτέλεση του έργου τους.

Ακόμα και κάποιες συμβολικές, αλλά πολύ ουσιαστικές πράξεις της ηγεσίας του Υπουργείου Παιδείας λειτούργησαν απαξιωτικά. Ο νυν Υπουργός Παιδείας, Κ. Γαβρόβλου, δεν συναντούσε το διοικητικό συμβούλιο της Πανελληνίας Ένωσης των ΣΣ(ΠΕΣΣ) για πολλούς μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ειδικά μάλιστα που, κατά την οκτάμηνη ως τότε θητεία του, συναντήθηκε *«ακόμα και με τον πιο μικρό Σύλλογο. Τους μόνους που δεν έχει δεχθεί μέχρι τώρα είναι η Πανελλήνια Ένωση ΣΣ (ΠΕΣΣ), που είναι καθ' ύλη αρμόδια να εκφράσει τις απόψεις της για τα ζητήματα του ελληνικού σχολείου»* (Φουρτούνης, 2017).

Στην αποδυνάμωσή του μπορεί να ενταχθεί και η ρύθμιση της παρ.2 του άρθ.22 του νόμου 2470/97 (ΦΕΚ Α' 40), από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ που ίδρυσε το θεσμό, σύμφωνα με την οποία, από την 1.1.1997, οι Σχολικοί Σύμβουλοι ενώ διατηρούν το βαθμό του παρέδρου⁶ με θητεία του Π.Ι. αμείβονται με τις αποδοχές της οργανικής τους θέσης και για πρώτη φορά τους καταβάλλεται επίδομα θέσης ίσο με αυτό του Διευθυντή Εκπαίδευσης. Αργότερα, με τον

² Ν. 1304/1982 (ΦΕΚ Α' 144), ΠΔ 277/1984 (ΦΕΚ Α' 104), Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ Α' 167), ΠΔ 2/1988 (ΦΕΚ Α' 1), Ν. 1966/1991 (ΦΕΚ Α' 147), ΠΔ 398/1995 (ΦΕΚ Α' 223), Ν. 2413/1996 (ΦΕΚ Α' 124), Ν. 2817/2000 (ΦΕΚ Α' 78), ΠΔ 25/2002 (ΦΕΚ Α' 20), Ν. 2986/2002 (ΦΕΚ Α' 24), Ν. 3467/2006 (ΦΕΚ Α' 128), Ν. 3848/2010 (ΦΕΚ Α' 71), Ν. 4547/2018 (ΦΕΚ Α' 102)

³ Ν. 2188/1994 (ΦΕΚ Α' 18), Ν. 2266/1994 (ΦΕΚ Α' 218), Ν. 3854/2010 (ΦΕΚ Α' 94).

⁴ Ν.4327/2015 (ΦΕΚ Α' 50) άρθρο 28 παρ.3, Ν.4403/2016 (ΦΕΚ Α' 125) άρθρο 39 παρ. 3 και Ν. 4473/2017 (ΦΕΚ Α' 78) άρθρο 25.

⁵ *«Καλύτερα να καταργηθεί τελείως ο θεσμός και να επανέλθουν στην τάξη οι κ.κ. σχολικοί σύμβουλοι "έως την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιλογής νέων και την τοποθέτησή τους", δεν νομίζετε;»* (σχόλιο στο esos από το χρήστη Ελεύθερος, 22 Ιουν 2016 20:23, <https://www.esos.gr/arhtra/44738/tropologia-paratasi-sti-thiteia-ton-sholikon-symvovlon-eos-28-2-17>)

⁶ Τελικά αυτή η ρύθμιση, πρακτικώς ανενεργή όλο αυτό το διάστημα, καταργείται το 2018, βλ. Πίνακα Τροποποιούμενων Καταργούμενων Διατάξεων στο Σχέδιο Νόμου για την «Αναδιοργάνωση των Δομών Υποστήριξης της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» Ν. 4547/2018 (ΦΕΚ Α' 102)

N. 4024/2011 (ΦΕΚ Α' 226) υποβαθμίζεται και μισθολογικά ο ΣΣ, σε σχέση με τον Διευθυντή Εκπαίδευσης, καθώς το επίδομα θέσης του είναι για πρώτη φορά σημαντικά μικρότερο από αυτόν (400€ έναντι 500€). Συνεχίζοντας την πολιτική της μισθολογικής υποβάθμισης στο επόμενο μισθολόγιο όταν κατατέθηκε στη Βουλή, από την κυβέρνηση των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, δεν υπήρχε κανένα επίδομα για το ΣΣ, δεν αναφέρονταν καν στα στελέχη της εκπαίδευσης. Τελικά με τροπολογία της τελευταίας στιγμής ψηφίστηκε στον Ν. 4354/2015 (ΦΕΚ Α' 176) επίδομα θέσης της τάξης των 300€, μικρότερο και από το Διευθυντή Λυκείου.

Τέλος, εκτός από τις παραπάνω συμβολικές ενέργειες θα πρέπει να αναφερθεί και κάποιες λεκτικές αναφορές της ηγεσίας του υπουργείου παιδείας για τους Σχολικούς Συμβούλους. Η πρώτη από τον Υπουργό Παιδείας, Ν. Φίλη ο οποίος στις 3.3.2016 κατά τη συζήτηση για τη στελέχωση των συμβουλίων επιλογής ΣΣ στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων, τόνισε πως είναι «κοινή διαπίστωση, ότι δεν είμαστε ευχαριστημένοι σήμερα με τον τρόπο που λειτουργούν οι σχολικοί σύμβουλοι»(Φίλης, 2016). Αλλά και ο επόμενος Υπουργός Παιδείας, Κ. Γαβρόγλου, στις 22-9-2017 σε σύσκεψη στελεχών της εκπαίδευσης στην Κρήτη υποστήριξε ότι «πολλοί Σχολικοί Σύμβουλοι δεν δουλεύουν»(esos, 2017b)ενεργοποιώντας, όπως είναι φυσικό, τα κοινωνικά αντανακλαστικά και πολλά αρνητικά σχόλια⁷.

Κατάργηση

Η ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας, από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, ξεκινώντας από τη θέση ότι ο θεσμός του ΣΣ δεν μπορεί να ανταποκριθεί στο έργο του, έχει απαξιωθεί και δεν απολαμβάνει της εμπιστοσύνης των εκπαιδευτικών παρουσιάζει σε ειδική ημερίδα που διοργανώθηκε στο Υπουργείο Παιδείας τον Οκτώβριο του 2017 το σχέδιό της για την κατάργησή του και την αντικατάστασή από τα Περιφερειακά Κέντρα Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (ΠΕΚΕΣ). Οι τρεις φορείς που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην ημερίδα, η ΔΟΕ, η ΟΛΜΕ και η Πανελλήνια Ένωση ΣΣ (ΠΕΣΣ) δια των προέδρων τους εξέφρασαν την αντίθεσή τους στην κατάργηση του θεσμού (esos, 2017a). Αξίζει να επισημανθεί ότι, από τα σχόλια που διατυπώθηκαν σε διάφορα fora, η κριτική των χρηστών επικεντρώνεται στο ζήτημα των αλληπάλληλων παρατάσεων της θητείας⁸ και στη λειτουργία των προσώπων⁹.

⁷ Από τα πιο ήπια σχόλια είναι αυτό: «Δεν χρειάζονται στην εκπαίδευση, νομίζω, οι σχολικοί σύμβουλοι. Για διοικητική ενημέρωση έχουμε τον δ/ντή εκπαίδευσης. Για βελτίωση των διδακτικών μας μεθόδων έχουμε τις διακριτικές αντιδράσεις των μαθητών μας και Για παιδαγωγική ενημέρωση έχουμε συνδυασμό των δύο παραπάνω με διάθεση για αυτοεπιμόρφωση η οποία δεν μπορεί να επιβληθεί με το ζόρι από το σχολικό σύμβουλο» σχόλιο από χρήστη 23 Σεπ 2017 11:48, <https://www.esos.gr/arhtra/52916/dilosi-vomva-ypoyrгой-polloi-sholikoisymvolyoi-den-doyleyoyu>.

⁸ Φυσικά και πάλι λέξη δε γράψατε ότι είστε στον τρίτο χρόνο παράτασης της θητείας σας και να ζητήσετε άμεσα επιλογές, σχόλιο από τον χρήστη ΜΑΚ, 24 Οκτ 2017 12:58, <https://www.esos.gr/arhtra/53611/oi-protaseis-tispress-gia-thesimo-ton-sholikon-symvolyon-kai-gia-zitimata-paideias>

Σας παρακαλώ να με πληροφορήσετε πότε η ΠΕΣΣ εξέδωσε διαβήματα, όπως γράφετε, πόσα και πού δημοσιεύτηκαν και αφορούσαν το αίτημα της για άμεσες επιλογές σχολικών συμβούλων και σε ποιους απευθύνονταν γιατί από όσο ξέρω επιτακτικά και συνεχώς δεν το ζήτησε ποτέ. σχόλιο από τον χρήστη

Παράλληλα, η ΠΕΣΣ καταθέτει τις δικές της προτάσεις¹⁰ για την καλύτερη οργάνωση της επιστημονικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης των σχολείων, προτάσεις που είχαν κατατεθεί και στον προηγούμενο Υπουργό Παιδείας, Ν. Φίλη, ενάμιση χρόνο πριν. Η απαξίωση του θεσμού, η οποία ήταν εμπρόθετο αποτέλεσμα πράξεων ή παραλείψεων της Πολιτείας, χρησιμοποιείται τώρα ως επιχείρημα για την αντικατάστασή του. Λειτουργήσε δηλαδή ως αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Το σχέδιο νόμου αναρτάται για δημόσια διαβούλευση από τις 16 έως 26 Μαρτίου 2018. Στην Έκθεση Δημόσιας Διαβούλευσης¹¹ που κατατέθηκε μαζί με το σχέδιο νόμου στη Βουλή τονίζεται ότι οι απόψεις των πολιτών που συμμετείχαν, στο άρθρο 17 για την κατάργηση του ΣΣ, *μοιράζονται* τόσο υπέρ όσο και κατά της διατήρησης του θεσμού. Καταγράφονται εκεί κάποιες απόψεις υπέρ της διατήρησης του θεσμού σε μια παράγραφο ενώ για τα σχόλια που ήταν υπέρ της κατάργησης χρησιμοποιούνται δυο παράγραφοι (ΥΠΠΕΘ, 2018b, σ 8). Γίνεται αναφορά στην έκταση των σχετικών αναφορών διότι η προσεκτική εξέταση των σχολίων αναδεικνύει μια άλλη εικόνα. Σε ποσοτικό επίπεδο, για το θεσμό του ΣΣ υποβλήθηκαν 128 σχόλια, από αυτά τα 102 σχόλια τάσσονται ανεπιφύλακτα υπέρ της διατήρησης του θεσμού του ΣΣ, πολλά από αυτά προτείνοντας την αυτονόητη ανάγκη αναβάθμισης του θεσμού και μόνο τα 26 τάσσονται υπέρ της κατάργησης του θεσμού. Μελετώντας πιο προσεκτικά τα 26 σχόλια που ζητούν την άμεση κατάργηση του θεσμού του ΣΣ, διαπιστώνεται ότι τα 14 είναι του ίδιου διαβουλευόμενου, 4 δεύτερου διαβουλευόμενου και 2 τρίτου διαβουλευόμενου (Κλουβάτος, 2018). Δηλαδή από τα 26 αρνητικά σχόλια, τα 20 ήταν τριών (3) ατόμων. Και η ποιοτική ανάλυση όμως αναδεικνύει ενδιαφέροντα στοιχεία. Τα σχόλια υπέρ της διατήρησης του θεσμού αναφέρονταν στην αναγκαιότητά του στο θεσμικό επίπεδο¹² υποστήριξης και καθοδήγησης ενώ αυτά που ήταν

ΕΡΩΤΗΜΑ 14 Νοε 2017 02:59, <https://www.esos.gr/arhra/53990/i-prosfora-toy-thesmoy-ton-sholikon-symvoylon-sti-syghroni-elliniki-paideia>

⁹ Δεν υπάρχει περίπτωση να προχωρήσει κάτι με τους ΣΣ. Η κωλυσιεργία των 'αρμοδίων' που (δεν) παίρνουν αποφάσεις σε αυτό το υπουργείο είναι πρωτοφανής, 'καινοτόμα' θα τολμήσω να πω. Πάνε για έβδομο χρόνο οι ΣΣ από το Γενάρη του 2018...Και μη χειρότερα! σχόλιο από τον χρήστη Σεβαστή, 23 Οκτ 2017 16:38, <https://www.esos.gr/arhra/53582/imerida-expres-gia-thesmo-ton-sholikon-symvoylon-apo-grafeio-toy-ypourgoy-paideias>

¹⁰ <https://www.esos.gr/arhra/53611/oi-protaseis-tis-pess-gia-thesmo-ton-sholikon-symvoylon-kai-gia-zitimata-paideias>

¹¹ Έκθεση Δημόσιας Διαβούλευσης, <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/10742819.pdf> (πρόσβαση στις 11-6-2018)

¹² Ενδεικτικά: 22 Μαρτίου 2018, 09:44 | **Βασίλειος Ορφανόπουλος**, «Φυσικά και πρέπει να διατηρηθεί ο θεσμός των Σχολικών Συμβούλων. Είναι οι μόνοι αρμόδιοι για:

- 1) Ηθική υποστήριξη στη διδασκαλία των νεοδιόριστων καθηγητών.
- 2) Επαγγελματική υποστήριξη/υποστήριξε δράσης όλων των καθηγητών, νεοδιόριστων και μη.
- 3) Έλεγχο της αποδοτικότητας των συναδέλφων και μάλιστα αξιολόγηση όσων καθηγητών θέλουν να αναλάβουν θέση ευθύνης (π.χ., διευθυντών) ή των καθηγητών που επιδιώκουν μετάθεση σε Πρότυπα και Πειραματικά σχολεία.
- 4) Έλεγχο της προόδου διδασκαλίας της ύλης των πανελλαδικά εξεταζομένων μαθημάτων.
- 5) Έλεγχο της εξεταστέας ύλης των ενδοσχολικά εξεταζομένων και έλεγχο της συμβατότητας των Θεμάτων εξέτασης με την προκαθορισμένη εξεταστέα ύλη.
- 6) Παιδαγωγική υποστήριξη μαθητών που αισθάνονται αδικημένοι από όλους τους διδάσκοντες ενός σχολείου και εισήγηση για αλλαγή τακτικής του σχολείου όπου αυτό θεωρηθεί απαραίτητο.

υπέρ της κατάργησης ήταν επικριτικά και υποτιμητικά για τα πρόσωπα που λειτουργούσαν το θεσμό¹³.

Στο θεσμικό-συλλογικό επίπεδο, όλοι οι συνδικαλιστικοί και επιστημονικοί φορείς και όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης εντός και εκτός Βουλής διατύπωσαν θέσεις υπέρ της διατήρησης και επιπλέον υποστήριξης του θεσμού (ενδεικτικά μόνο: ΔΟΕ, 2017, 2018b, 2018a; ΕΕΦ, 2018; ΕΕΧ, 2018; ΕΜΕ, 2018; ΕΦΕ, 2018; ΟΛΜΕ, 2017, 2018b, 2018a; ΠΑΣΥΚΑΓΑ, 2018; ΠΕΣΣ, 2017, 2018b, 2018a; ΠΕΦ, 2018, αιρετοί εκπρόσωποι των εκπαιδευτικών). Αξίζει να επισημανθούν οι τοποθετήσεις των προέδρων των δύο ομοσπονδιών ΔΟΕ και ΟΛΜΕ στη Βουλή που δήλωσαν ότι για το θεσμό του ΣΣ δόθηκαν αγώνες και επ’ ουδενί λόγο δεν τοποθετήθηκαν εναντίον του θεσμού των ΣΣ, αλλά αντιθέτως ζητούν τη στήριξή του καθώς θα λείψει η καθοδήγηση από τα σχολεία (esos, 2018). Παρά τη σύσσωμη αντίθεση όλων των φορέων, η ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας προχωρά στην κατάργηση του θεσμού του ΣΣ και στην αντικατάστασή του με το Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου (ΣΕΕ) με βασικό επιχείρημα ότι δεν μπορεί να προσφέρει παιδαγωγική και επιστημονική υποστήριξη στις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες.

Η πρακτική αυτή της διοίκησης, να προχωρά στην κατάργηση ενός θεσμού με απώτερο στόχο να απομακρύνει τα άτομα που στελεχώνουν, δεν είναι νέα. Είχε επισημανθεί ως ένας τρόπος για να αλλάξει η στελέχωση διοικητικών, διευθυντικών και εποπτικών θέσεων, όταν αυτή δεν είναι αρεστή στην πολιτική εξουσία. Έτσι η διοίκηση απαλλάσσεται από αυτούς και τα στελέχη αυτά επιστρέφουν στα σχολεία (Ανδρέου & Παπακωνσταντίνου, 1994, σ 333). Αυτό ακριβώς υποστήριξε εμμέσως ο ίδιος ο Υπουργός Παιδείας στη Βουλή τονίζοντας ότι δεν μπορεί να γίνουν ανεκτές προτάσεις που αναδεικνύουν μία ιδιόμορφη ισοβιότητα, μία ιδιόμορφη αίσθηση ότι όλοι όσοι λειτουργούν σήμερα είναι αναντικατάστατοι (Γαβρόγλου, 2018). Έτσι λοιπόν το νέο επιχείρημα είναι να αναλάβουν καινούρια πρόσωπα και τη λειτουργία της εποπτείας και καθοδήγησης καθώς η διοίκηση αποτελεί τον πρώτο στόχο. Οι Σχολικοί Σύμβουλοι αποτελούσαν συνήθως ένα σώμα το οποίο δεν μπορούσε να ελεγχθεί πλήρως και να προσανατολιστεί στις προτεραιότητες της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας. Όπως υποστηρίζει ο Α. Κονταξής (2017) αυτό προφανώς δεν είναι καλό για την πολιτική ηγεσία αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να αποδειχθεί σωτήριο για την εκπαίδευση και τους μαθητές. Προς αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να ερμηνευθεί και το γεγονός ότι στην πορεία του χρόνου τα επιστημονικά προσόντα αποκτούσαν μεγαλύτερη βαρύτητα για τις επιλογές των ΣΣ.

7) *Σύνδεση του σχολείου με άλλα σχολεία και ερμηνεία νέων διατάξεων (π.χ., αυτών που αφορούν στις Δημιουργικές Εργασίες) έτσι ώστε κάθε σχολική μονάδα να ενεργεί σε αρμονία με τις υπόλοιπες. Για όλα αυτά (και ενδεχομένως και άλλα) οι Σχολικοί Σύμβουλοι είναι απαραίτητοι!* (<http://www.opengov.gr/yppepth/?p=3856&cpage=1#comments>).

¹³ Ενδεικτικά: 22 Μαρτίου 2018, 10:53 | **Κώστας** «Οι σχολικοί σύμβουλοι δεν εργάζονταν. Απλά καθόντουσαν στα σπίτια τους και έπαιρναν τον μισθό τους και όταν βαριόντουσαν έκαναν καμιά βόλτα στα σχολεία για να παίρνουν τα οδοιπορικά» (<http://www.opengov.gr/yppepth/?p=3856&cpage=1#comments>).

Το Υπουργείο Παιδείας προχωρά στην κατάθεση του σχεδίου νόμου την 1^η Ιουνίου, ψηφίζεται με τη διαδικασία του επείγοντος στις 7 Ιουνίου και γίνεται νόμος του κράτους στις 12 Ιουνίου 2018 (Ν. 4547/2018 ΦΕΚ Α' 102). Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση (ΥΠΠΕΘ, 2018a, σ 7) του νόμου *η επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση των εκπαιδευτικών ανάγεται σε πολύπλευρη υποστήριξη η οποία δε θα ασκείται πλέον ατομικά αλλά στο πλαίσιο των νεοϊδρυθόμενων Κέντρων από τον Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου (ΣΕΕ), τα οποία εξασφαλίζουν την αναγκαία συλλογική και διεπιστημονική συνέργεια, καθώς και το συντονισμό των δράσεων σε επίπεδο Περιφέρειας. Παρακάτω στην αιτιολογική έκθεση αναφέρεται ότι οι σύνθετες εκπαιδευτικές ανάγκες επιβάλλουν την άσκηση των διφυών καθηκόντων της διοίκησης της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής (επιστημονικής και παιδαγωγικής) υποστήριξης των σχολείων και των εκπαιδευτικών, από υποστηρικτικές δομές που αλληλοσυνδέονται και αλληλοσυμπληρώνονται, οι οποίες λειτουργούν συχνά με τρόπο διαφορετικό από αυτό μιας κλασικής δημόσιας υπηρεσίας με αυστηρή ιεραρχία*(ΥΠΠΕΘ, 2018a, σσ 1–2). Από αυτήν την αναφορά, που αιτιολογεί την αναγκαιότητα των αλλαγών, δημιουργείται η αίσθηση ότι ο νέος θεσμός τείνει να συγκλίνει πάλι την εποπτεία με τη διοίκηση στο πρόσωπο του ΣΕΕ καθώς το ΠΕΚΕΣ περιγράφεται ως μια δομή που θα συντονίζει τις άλλες υποστηρικτικές δομές (ΚΕΣΥ, ΚΕΑ). Συγκεκριμένα τονίζεται πως *έχει ωριμάσει στην εκπαιδευτική κοινότητα το αίτημα για την άσκηση της επιστημονικής και παιδαγωγικής υποστήριξης και της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών με τρόπο διεπιστημονικό και συνεργατικό*(ΥΠΠΕΘ, 2018a, σ 13). Αυτή η υποστήριξη σύμφωνα με την αποτύπωση στον ιδρυτικό νόμο προβλέπεται να γίνεται από το κέντρο με το συντονισμό φορέων και δομών παραχωρώντας παιδαγωγική ελευθερία στις σχολικές μονάδες (ΥΠΠΕΘ, 2018a, σ 2). Ωστόσο, ασκείται κριτική σε αυτό το σημείο, ότι εφόσον οι ΣΕΕ θα λειτουργούν σε συγκεντρωτικές δομές στις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης και απομακρυσμένες από τα σχολεία περιοχές, εκ των πραγμάτων, θα παρακολουθούν εκ του «μακρόθεν» τα δρώμενα της εκπαιδευτικής πράξης. Έτσι, ουσιαστικά αφήνονται αβοήθητοι τόσο το σχολείο όσο και ο εκπαιδευτικός στην τάξη, με συνέπεια να αποδυναμώνονται οι δυνατότητες στήριξης της σχολικής μονάδας και των εκπαιδευτικών. Ενισχύεται, δηλαδή, ακόμα περισσότερο ο συγκεντρωτισμός σε βάρος της λειτουργικής αποκέντρωσης(Κωνσταντίνου, 2018).

Επιπλέον, τα ΠΕΚΕΣ θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην υποστήριξη των διαδικασιών του συλλογικού προγραμματισμού και της ανατροφοδοτικής αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου (ΥΠΠΕΘ, 2018a, σ 7). Αναφορά που αναδεικνύει μια άλλη πτυχή του νέου θεσμού, αυτήν του εξωτερικού αξιολογητή καθώς θα είναι ο αποδέκτης των εκθέσεων αποτίμησης τις οποίες θα μελετά συστηματικά και με βάση αυτές θα μπορεί να παρεμβαίνει υποστηρικτικά (άρθρο 4 του Ν. 4547/2018). Παρά τη συγκαλυμμένη λειτουργία της αξιολόγησης μέσω της αποτίμησης, γίνεται σαφής αναφορά ότι δεν προβλέπεται σύστημα ατομικής αξιολόγησης των εκπαιδευτικών (ΥΠΠΕΘ, 2018a, σ 5), στον νέο νόμο ρυθμίζονται αναλυτικά στο κεφάλαιο Δ' οι διατάξεις για την αξιολόγηση όλων των στελεχών. Πάντως μέσα στη Βουλή αναφέρθηκε από τον εισηγητή της αξιωματικής αντιπολίτευσης ότι η κατάργηση του θεσμού

των ΣΣ γίνεται εκδικητικά μόνο και μόνο γιατί οι φορείς του στήριζαν την αξιολόγηση στο παρελθόν και βεβαίως, αξιολογήθηκαν και οι ίδιοι (Ανδριανός, 2018).

Συμπεράσματα

Η θέσπιση του θεσμού του ΣΣ στη θέση του Επιθεωρητή ήταν ένα πάγιο αίτημα των εκπαιδευτικών (μέσα στις ψηφισμένες θέσεις των Γενικών Συνελεύσεων) και εκπλήρωσε ένα όραμα του εκπαιδευτικού κόσμου έτσι όπως εκφράζονταν από τα συλλογικά τους όργανα. Σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που σχεδόν μυθοποιήθηκε και προβλήθηκε ως παράγοντας αναβάθμισης της εκπαίδευσης συνολικά. Χαρακτηριστικό εκείνης της περιόδου είναι ότι δεν υπάρχουν θετικές αναφορές για τους Επιθεωρητές ούτε αρνητικές αναφορές για το ΣΣ, είτε σε συλλογικό είτε σε ατομικό επίπεδο από τους εκπαιδευτικούς, παρά μόνο από τους ενεργειακά Επιθεωρητές.

Ωστόσο, δεν υπήρξε ποτέ η θεσμική ολοκλήρωση του ρόλου του, των αρμοδιοτήτων και των διαδικασιών μέσα από τις οποίες θα εκπληρώνονταν οι προσδοκίες. Αντιθέτως, αρχικά εγκαταλείφθηκε διότι η καθοδήγηση υλοποιούνταν σε πολύ λεπτομερέστερο βαθμό από τα νέα βιβλία, ενώ στις επόμενες δεκαετίες οι αλλεπάλληλες προσπάθειες να οριοθετηθεί και να αποσαφηνισθεί ο εποπτικός του ρόλος αποδείχθηκαν όχι μόνο αλυσιτελείς αλλά και απαξιωτικές για τον ίδιο το θεσμό. Ο μόνος ρόλος που ανέλαβε με σαφήνεια τελικά ήταν ο επιμορφωτικός. Οι πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων με τις συχνές νομοθετικές αλλαγές τόσο της κατεύθυνσης που ήθελαν για το θεσμό όσο και των κριτηρίων επιλογής όχι μόνο δεν τον αναβάθμιζαν αλλά αντιθέτως απαξίωναν και υποβάθμιζαν τις καθοδηγητικές και δημιουργικές δυνατότητές του. Η διεκυστίδα για τον εποπτικό-αξιολογικό του ρόλο ανάμεσα στην πολιτική ηγεσία των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών δεν κατέστησε εφικτό να αναδειχθούν τα θετικά χαρακτηριστικά του θεσμού έτσι όπως τα οραματίστηκαν οι σχεδιαστές του. Οι παρατάξεις της θητείας απαξίωσαν και αποδυνάμωσαν το θεσμό στα μάτια των εκπαιδευτικών, τη στιγμή μάλιστα που άλλα στελέχη οδηγήθηκαν σε πολλαπλές διαδικασίες επιλογής.

Αυτό ακριβώς συνέβη και το 2018. Αρκετά χρόνια πριν από την εμφάνιση του νέου θεσμού του Συντονιστή Εκπαιδευτικού Έργου, ο ΣΣ απαξιώνεται σταδιακά από την πολιτική ηγεσία και ασκείται δημόσια κριτική από μεμονωμένα άτομα και ανώνυμα.

Παρ' όλα αυτά, η κατάργηση του ΣΣ και η δημιουργία του θεσμού του ΣΕΕ δε ζητήθηκε από κανένα συλλογικό όργανο, ενώ εκφράζουν τη διαφωνία τους και ζητούσαν ουσιαστική στήριξη όλες οι συλλογικές ενώσεις των εκπαιδευτικών, τόσο οι συνδικαλιστικές όσο και οι επιστημονικές. Τα αρνητικά σχόλια για το ΣΣ διατυπώνονται σε ατομικό επίπεδο από μεμονωμένους εκπαιδευτικούς. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι βασική επιδίωξη ήταν η αλλαγή προσώπων και για καταστεί εφικτό αυτό καταργήθηκε ο θεσμός, μια γνώριμη πρακτική.

Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από τη διάταξη που υπήρχε από την πρώτη δημοσιοποίηση του νόμου ως την τελευταία στιγμή και όριζε την απαγόρευση συμμετοχής στη διαδικασία επιλογής ΣΕΕ των προσώπων που είχαν ήδη δύο θητείες σε θέσεις ΣΣ, μια διάταξη που άλλαξε με τροπολογία της τελευταίας στιγμής. Η διαφορά αντιμετώπισης είναι πιο εμφαντική σε σύγκριση με την προηγούμενη διαδικασία κατάργησης του Επιθεωρητή καθώς τότε δόθηκε η δυνατότητα σε όλους χωρίς αποκλεισμούς να συμμετάσχουν στη διαδικασία (άρθρο 21 παρ. 1 του Ν1304/82), παρά τη μονιμότητα των Επιθεωρητών και την πολυετή υπηρετήση στη θέση εκείνη και παρά την άποψη που επικρατούσε τότε, στο συνδικαλιστικό χώρο και την πολιτική ηγεσία, ότι για να εκδημοκρατιστεί η εκπαίδευση έπρεπε να απαλλαγεί όσο το δυνατόν ταχύτερα από τους επιθεωρητές ως θεσμό και ως πρόσωπα (Κελεσιδής, 2015, σ 183). Στην επόμενη δε παράγραφο του ίδιου άρθρου αναφέρεται μάλιστα πως όσοι υποβάλλουν δήλωση επιλογής για Σχολικοί Σύμβουλοι και δεν επιλεγούν, αναλαμβάνουν καθήκοντα διευθυντών σχολείων διατηρώντας το βαθμό και το μισθό τους (άρθρο 21 παρ. 2 του Ν. 1304/82). Όπως επισημαίνει η Ζαμπέτα, από το σώμα των Επιθεωρητών, το οποίο γενικά αντιτάχθηκε σ’ αυτή την πολιτική, διαφοροποιήθηκαν γύρω στους 50 Επιθεωρητές (οι οποίοι υπέβαλλαν και σχετική δήλωση στη Γ.Σ. της Ένωσης Επιθεωρητών Δ.Ε. στις 4.12.1981). Αυτοί έβαλαν υποψηφιότητα για Σχολικοί Σύμβουλοι. Οι υπόλοιποι, εκείνοι που είχαν πολλά χρόνια υπηρεσίας και μπορούσαν να συνταξιοδοτηθούν, θεώρησαν ότι εξαναγκάστηκαν σε παραίτηση (Ζαμπέτα, 1994, σ 247) ενώ κάποιοι άλλοι ελάχιστοι άσκησαν διδακτικά καθήκοντα στο σχολείο. Μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα εδώ ότι σε εκείνη την περίπτωση το πρόβλημα ήταν ο θεσμός και όχι τα πρόσωπα, παρά την ισχυρή κριτική που είχε εκφραστεί για τις πρακτικές που χρησιμοποιούσαν, ενώ στην προκειμένη περίπτωση ήταν τα πρόσωπα.

Έχοντας ξεκινήσει η διαδικασία επιλογής των προσώπων που θα στελεχώσουν τον νέο θεσμό του ΣΕΕ, αναμένεται να εκδοθούν τα ειδικά καθήκοντα για να διαφανεί ο ρόλος του ως προς τη δυνατότητα παιδαγωγικής υποστήριξης της σχολικής μονάδας και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών. Σε κάθε περίπτωση, η επιτυχής εφαρμογή του θεσμού θα κριθεί από την ταχύτητα ολοκλήρωσης του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας, τη σαφήνεια των αρμοδιοτήτων του στη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και από το βαθμό αποδοχής ή της σύγκρουσης που θα προκαλέσει στην εκπαιδευτική κοινότητα (Matland, 1995).

Βιβλιογραφία

Hill, M. J., & Hupe, P. L. (2009). *Implementing public policy : an introduction to the study of operational governance* (2nd έκδ.). Los Angeles: SAGE.

Matland, R. E. (1995). Synthesizing the Implementation Literature: The Ambiguity-Conflict Model of Policy Implementation. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 5(2), 145–174. Ανακτήθηκε από <http://www.jstor.org/stable/1181674>

O’Toole, L. J. (1995). Rational choice and policy implementation. *American Review of Public*

Administration, 25(1), 43–57.

- Van Meter, D. S., & Van Horn, C. E. (1975). The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework. *Administration & Society*, 6(4), 445–488. Ανακτήθηκε από <http://aas.sagepub.com/content/6/4/445.short>
- Ανδρέου, Α. (1983). Η Διοίκηση της Εκπαίδευσης. Από τον συγκεντρωτισμό και την ισοπέδωση, στην αυτοδιοίκηση και στη δημιουργικότητα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, (14), 14–18.
- Ανδρέου, Α. (1984). Προσχέδιο νόμου για τη γενική εκπαίδευση ή η αποφυγή της ιδεολογικής αντιπαράθεσης. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, Ιούλ.-Αύγ. (τ.17), σ.σ.81-82.
- Ανδρέου, Α. (1986). Ο θεσμός του Σχολικού Συμβούλου. Από το αίτημα στην πραγματικότητα. *Σύγχρονα Θέματα*, 28, 79–88.
- Ανδρέου, Α., & Παπακωνσταντίνου, Γ. (1994). *Εξουσία και οργάνωση - διοίκηση του εκπαιδευτικού συστήματος*. Αθήνα: ‘Νέα Σύνορα’ Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- Ανδριανός, Γ. (2018). *Εισήγηση στη Βουλή κατά τη συζήτηση του Νόμου*. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arhra/57330/ti-eipe-o-g-andrianos-stin-olomeleia-tis-voylis-gia-sn-gia-tis-domes-ekpaideysis>
- Ανθόπουλος, Κ. (2015). Τοποθέτηση στην 84η Γενική Συνέλευση. *Διδασκαλικό Βήμα*, 1166, 50–1.
- Βαγενάς, Γ. (2001). Οι Επιθεωρητές ξανάρχονται μέσα και έξω από το σχολείο. *Θέματα Παιδείας*, 7, 20–32.
- Βαλσαμόπουλος, Ν. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σς 29–36).
- Βελιτσός, Δ. (2016). *Από το θεσμό του Επιθεωρητή, στο θεσμό του Σχολικού Συμβούλου. Αντιλήψεις Σχολικών Συμβούλων για την εφαρμογή πολιτικών αναφορικά με τον έλεγχο και την εποπτεία στην εκπαίδευση*. Διπλωματική εργασία. ΕΑΠ.
- Βουγιούκας, Α. (1983). Τα νέα βιβλία του Δημοτικού. *Διδασκαλικό Βήμα*, 933, 15.
- Βουγιούκας, Α. (1985). Τα νέα αναλυτικά προγράμματα και βιβλία και το γλωσσικό μάθημα. *Επιστημονικό Βήμα - Ειδική Έκδοση*, 6.
- Γαβρόγλου, Κ. (2018). *Η Ομιλία του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων Κώστα Γαβρόγλου στην ακρόαση Φορέων κατά τη συζήτηση του σ/ν για τις Δομές Εκπαίδευσης στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής*. Ανακτήθηκε από http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2018/Κείμενο_Ομιλίας_του_Παιδείας_Έρευνας_και_Θρησκευμάτων_Κώστα_Γαβρόγλου_στην_ακρόαση_Φορέων.docx
- Γέρου, Θ. (1989, Μάρτιος 19). Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που έμεινε μεσοστρατίς. *Εξόρμηση*, σς 10–11.
- Γιοκαρίνης, Κ. (2000). *Ο Σχολικός Σύμβουλος*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΗ.

- Γλένης, Ν. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σς 62–63).
- ΔΟΕ. (1977). Οι επιθεωρητές. *Διδασκαλικό Βήμα*, 812, 2.
- ΔΟΕ. (1978). Επιθεωρητές Σχολείων: Ένας αποτυχημένος θεσμός που χρειάζεται θεμελιακή μεταμόρφωση. *Διδασκαλικό Βήμα*, 830(1), 1,4.
- ΔΟΕ. (1979). Ο θεσμός του επιθεωρητή σήμερα: Άρνηση και φραγμός στη δημιουργία και στους κοινωνικούς στόχους του δασκάλου. *Διδασκαλικό Βήμα*, 851, 5.
- ΔΟΕ. (1980). Επιθεωρητής: ο θεσμός που πρέπει να καταργηθεί. *Διδασκαλικό Βήμα*, 866, 1–2.
- ΔΟΕ. (1981). Επιθεωρητής: ο θεσμός που πρέπει να καταργηθεί. *Διδασκαλικό Βήμα*, 902(B), 4.
- ΔΟΕ. (1982). Μπροστά στο νέο θεσμό του Σχολικού Συμβούλου. *Διδασκαλικό Βήμα*, 926.
- ΔΟΕ. (1983). Εκτιμήσεις από το 1ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο της ΔΟΕ. *Διδασκαλικό Βήμα*, 940–941, 42–44.
- ΔΟΕ. (1986). Τα φαινόμενα ‘χρήσης εξουσίας’. *Διδασκαλικό Βήμα*, 977, 1,32.
- ΔΟΕ. (1987). Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους*.
- ΔΟΕ. (1990). Ημερίδα ΣΣ - Προϊσταμένων. *Διδασκαλικό Βήμα*, 1025, 11–13.
- ΔΟΕ. (1991). *Διδασκαλικό Βήμα*, 1037–1038.
- ΔΟΕ. (2017). Αρχική τοποθέτηση της ΔΟΕ στην Ημερίδα του ΥΠΠΕΘ (25-10-2017). Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/53642/sfyrokopithike-shedio-gavrogloygia-tis-domes-aro-sholikoy-symvoyloys-olme-kai-doe>
- ΔΟΕ. (2018a). Ανακοίνωση της ΔΟΕ: κάλεσμα για την απόσυρση του σχεδίου νόμου. Ανακτήθηκε από <http://doe.gr/συλλαλητήριο-για-την-ψηφιση-του-νομοσ/>
- ΔΟΕ. (2018b). Τοποθέτηση του προέδρου της ΔΟΕ στη Βουλή κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου. Ανακτήθηκε από https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=f410a53e-3741-468a-b704-a8f5011dc3bc
- ΕΕΦ. (2018). Εκδίκαση εναντίον των υπηρετούντων Σχολικών Συμβούλων και άλλων στελεχών. Το υπουργείο Παιδείας οφείλει να αποσύρει το Σχέδιο Νόμου για τις Δομές Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56378/etaireia-ellinon-filologon-ekdikisi-enantion-ton-ypiretoynton-sholikon-symvoylon-kai>
- ΕΕΧ. (2018). Η Ένωση Ελλήνων Χημικών για το Σχέδιο Νόμου για τις Δομές Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56144/i-enosi-ellinon-himikon-gia-shedio-nomoy-gia-tis-domes-ekpaideyisis>

- ΕΜΕ. (2018). Η Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία για το θεσμό των Σχολικών Συμβούλων. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56298/i-elliniki-mathimatiki-etaireia-gia-thesimo-ton-sholikon-symvoilon>
- ΕΦΕ. (2018). Η Ένωση Φυσικών για το Σχέδιο Νόμου για τις Δομές Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56153/i-enosi-fysikon-gia-shedio-nomoy-gia-tis-domes-ekpaideysis>
- Ζαμπέτα, Ε. (1994). *Η Εκπαιδευτική Πολιτική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. 1974-1989*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Καζαμιάς, Α. (1993). Η κατάρα του Σίσυφου στην ελληνική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Μια κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική ερμηνεία. Στο Σ. Μπουζάκης (Επιμ.), *Συγκριτική Παιδαγωγική III* (σσ 169–183). Αθήνα: Gutenberg.
- Κακριδής, Φ. (1983). Πάνω από την έδρα, δίπλα στην έδρα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 10, 68–69.
- Κατσαρός, Γ., Κελεσίδης, Ε., Κελεσίδης, Γ., & Μανάφη, Ι. (2014). Η κατά ΠΔ152 Αξιολόγηση: Το χρονικό μιας προαναγγελθείσας αποτυχίας; Ανακτήθηκε 10 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/36110/i-kata-pd152-axiologisito-hroniko-mias-proanageltheisas-apotyhiias>
- Κελεσίδης, Ε. (2015). *Διαμόρφωση και Εφαρμογή της Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Η περίπτωση της δεκαετίας του '80 στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.
- Κλουβάτος, Κ. (2018). Αποτελέσματα διαβούλευσης για θεσμό Σχολικού Συμβούλου. Ανακτήθηκε 10 Ιούνιος 2018, από <http://www.fresh-education.gr/θεσμό-του-σχολικού-συμβούλου-έρευνα/>
- Κονταξής, Α. (2017). Χρειάζονται οι Σχολικοί Σύμβουλοι και για ποια δουλειά; Ανακτήθηκε 12 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/48745/hreiazontai-oi-sholikoisymvoynoi-kai-gia-ποια-doyleia>
- Κόπτης, Α. (2006). Έρευνα για το βαθμό αποδοχής των Σχολικών Συμβούλων από τους δασκάλους. Στο *1ο Διεθνές Συνέδριο Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Άρτα.
- Κόπτης, Α., Μητροπούλου, Β., & Λαλούτσου, Μ. (2005). Σχολικός Σύμβουλος: Ένας θεσμός που αναζητά την ταυτότητά του. Στο *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο. Διοίκηση Α'βάθμιας & Β'βάθμιας Εκπαίδευσης. Τόμος II* (σσ 170–179). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών. Π.Τ.Δ.Ε. Κέντρο Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Δ.ΕΚ.).
- Κοτσιώνης, Π. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 48–50).
- Μαυρογιώργος, Γ. (1985). Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις. Τεχνοκρατία και τεχνικός έλεγχος: Η περίπτωση των νέων βιβλίων του δημοτικού σχολείου. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 21, 16–35.
- Μπαλάνος, Μ. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 12–15).

- Ξανθάκου-Νίκα, Γ. (1985). *Το έργο του σχολικού συμβούλου*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- ΟΛΜΕ. (1975). *Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*, 441.
- ΟΛΜΕ. (1978). *Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*, 483–484.
- ΟΛΜΕ. (1983). *Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*, 555.
- ΟΛΜΕ. (1993a). *Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*, 638.
- ΟΛΜΕ. (1993b). *Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*, 639.
- ΟΛΜΕ. (2017). Αρχική τοποθέτηση της ΟΛΜΕ στην Ημερίδα του ΥΠΠΕΘ (25-10-2017). Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/53642/sfyrokopithike-shedio-gavroglogy-gia-tis-domes-aro-sholikoy-symvoyloys-olme-kai-doe>
- ΟΛΜΕ. (2018a). Ανακοίνωση της ΟΛΜΕ: Κινητοποίηση την Πέμπτη 7/6 στα Προπύλαια για το ν/σχ για τις δομές. Ανακτήθηκε από <http://olme-attik.att.sch.gr/new/?p=11321>
- ΟΛΜΕ. (2018b). Τοποθέτηση του προέδρου της ΟΛΜΕ στη Βουλή κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου. Ανακτήθηκε από https://www.hellenicparliament.gr/Koinonouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=f410a53e-3741-468a-b704-a8f5011dc3bc
- Παμουκτσόγλου, Α. (2000). Σχολικός Σύμβουλος: Αποτυχημένος θεσμός ή Αδύναμος Σχολικός Σύμβουλος; Στο *Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική έρευνα Πρακτικά 2ου πανελληνίου συνεδρίου*. Τόμος Α' (σσ 66–78). Αθήνα: Ατραπός.
- Παναγόπουλος, Α. (2012). *Το σύστημα εποπτείας και ελέγχου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση : Η περίπτωση του Σχολικού Συμβούλου και οι θέσεις της Δ.Ο.Ε. για το θεσμό*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πατρών. Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία.
- Πάντος, Χ. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 45–47).
- Παπαβασιλείου, Χ. (2008). *ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΟ*. Ιστορικό-κοινωνική αναδρομή και η σημερινή πραγματικότητα. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Παπαδάκης, Β. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 22–24).
- Παπανικολάου, Ν. (1983). Σχολικοί Σύμβουλοι. *Νέα Παιδεία*, 24, 13–15.
- Παπαχρίστος, Μ. (1983). Δευτερολογία του Προέδρου. *Διδακταλικό Βήμα*, 940, 12–15.

- ΠΑΣΥΚΑΓΑ. (2018). Άποψη του ΠΑ.ΣΥ.ΚΑ.ΓΑ. για το θεσμό των Σχολικών Συμβούλων. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56143/apopsi-toy-pasykaga-gia-thesimo-ton-sholikon-symvouylon>
- ΠΕΣΣ. (2017). Αρχική αντίδραση της ΠΕΣΣ στην Ημερίδα του ΥΠΠΕΘ (25-10-2017). Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/53642/sfyrokorithike-shedio-gavrogloygia-tis-domes-aro-sholikoys-symvouloys-olme-kai-doe>
- ΠΕΣΣ. (2018a). Επιστολές προς το Υπουργείο, τα κόμματα, επιστημονικές ενώσεις στις 28-4-2018. Ανακτήθηκε από <http://www.pess.gr/epikaira/307-epistoles-pess.html>
- ΠΕΣΣ. (2018b). Τοποθέτηση του προέδρου της ΠΕΣΣ στη Βουλή κατά τη συζήτηση του σχεδίου νόμου. Ανακτήθηκε από https://www.hellenicparliament.gr/Koinovouleftikes-Epitropes/Synedriaseis?met_id=f410a53e-3741-468a-b704-a8f5011dc3bc
- ΠΕΦ. (2018). Η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων για την κατάργηση του θεσμού των Σχολικών Συμβούλων. Ανακτήθηκε από <https://www.esos.gr/arthra/56311/i-panellinia-enosi-filologon-gia-tin-katargisi-toy-thesimo-ton-sholikon-symvouylon>
- Τζανακάκης, Σ. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 17–18).
- Τζάνη, Μ. (1986). Ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου στο Ανοιχτό Σχολείο. *Ανοιχτό Σχολείο*, 9, 23–26.
- Τριλιανός, Α. (1986). Ο καθοδηγητικός ρόλος του Σχολικού Συμβούλου και η στάση του απέναντι στο διδακτικό προσωπικό. *Συνάντηση*, 11–12, 3–16.
- ΥΠΠΕΘ. (1982). *Εισηγητική Έκθεση για το σχέδιο Νόμου «Για την Επιστημονική-Παιδαγωγική καθοδήγηση και τη διοίκηση στη Γενική και τη Μέση Τεχνική-Επαγγελματική Εκπαίδευση».*
- ΥΠΠΕΘ. (2018a). *Αιτιολογική-Εισηγητική Έκθεση*. Ανακτήθηκε από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/10743451.pdf>
- ΥΠΠΕΘ. (2018b). *Έκθεση Δημόσιας Διαβούλευσης*. Ανακτήθηκε από <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/10742819.pdf>
- Φύλης, Ν. (2016). Τοποθέτηση στη συζήτηση για τη στελέχωση των συμβουλίων επιλογής σχολικών συμβούλων. Στο *ΠΡΑΚΤΙΚΟ (Άρθρο 40 παρ. 1 Κ.τ.Β.) 3-3-2016*. Ανακτήθηκε από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/3.3.2016_MOPΦΩΤΙΚΩΝ.docx
- Φουρτούνης, Β. (2017). Καταπληκτικό: Ο υπουργός Παιδείας έχει συναντήσει τους “πάντες” εκτός από την ΠΕΣΣ. Ανακτήθηκε 10 Ιούνιος 2018, από <http://fourtounis.gr/2017/07/17/καταπληκτικό-ο-υπουργός-παιδείας-έχε/>
- Φράγκος, Χ. (1983). Από τον επιθεωρητή στο σχολικό σύμβουλο. Στο *1ο εκπαιδευτικό*

συνέδριο της Δ.Ο.Ε (σσ 256–263). Αθήνα: Δ.Ο.Ε.

Χουρσούτογλου, Θ. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 20–22).

Χριστάκης, Ι. (1987). Τοποθέτηση στην Ημερίδα. Στο *Ημερίδα ΔΟΕ: Προβλήματα Σχολικών Συμβούλων - Προτάσεις για την αντιμετώπισή τους* (σσ 42–43).

Δικτυογραφία

esos. (2014). Ο ΣΥΡΙΖΑ θα καταργήσει του νόμους και το ΠΔ 152/13 για την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Ανακτήθηκε 10 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/35838/o-syriza-tha-katargisei-toy-nomoys-kai-pd-15213-gia-tin-axiologisi-ton-ekpaideytikon>

esos. (2017a). “Σφυροκοπήθηκε” το σχέδιο “Γαβρόγλου” για τις δομές από Σχολικούς Συμβούλους, ΟΛΜΕ και ΔΟΕ, παρουσία Ν. Φίλη και άλλων Βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ. Ανακτήθηκε 11 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/53642/sfyrokopithike-shedio-gavrogloy-gia-tis-domes-apo-sholikoy-symvoyloys-olme-kai-doe>

esos. (2017b). Δήλωση “βόμβα” υπουργού: Πολλοί Σχολικοί Σύμβουλοι δεν δουλεύουν. Ανακτήθηκε 10 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/52916/dilosi-vomvaypoyrgoy-polloi-sholikoi-symvoyloi-den-doyleyoygn>

esos. (2018). Η θέση της ΟΛΜΕ και ΔΟΕ για τους Σχολικούς Συμβούλους. Ανακτήθηκε 16 Ιούνιος 2018, από <https://www.esos.gr/arthra/57270/i-thesi-tis-olme-kai-doe-gia-toys-sholikoy-symvoyloys>